

מינאל אברהם

יהודית ודמוקרטיה על לאום ודת, גיור והפרדת דת ממדינה

הגדרות של המושג שבו הוויכוח עוסק? לרובנו אין הגדרות כאלה. לחילופין, אם כולנו מבינים (חלקנו רק בסתר לבם) שליהדות יש אך ורק הגדרה דתית, אזי כשמגדירים בחוק את המדינה כמדינת הלאום היהודי זה באמת נראה כמו השתלטות דתית פוליטית, ובצדק.

לנתק בין המישור ההלכתי למישור האזרחי

כותרת מאמרי הקודם הייתה "מיהו יהודי ומהי יהדות? מבוא לסוגיית הגיור". אחרי שסקרנו את המושג יהודי, הגיעה העת לשאול מה באמת אומרת התמונה הזאת לגבי הגיור? לכאורה המסקנה המתבקשת היא שגיור הוא אקט דתי שצריך להיעשות על ידי בית דין רבני על פי קריטריונים הלכתיים טהורים. בוודאי שאין שום מקום למדינה ולמוסדותיה החילוניים לגעת בסוגיה זו. מאידך, הדעת הליברלית לא סובלת שציבור חילוני שלא מכיר בסמכותה של ההלכה יכפו את עצמו אליה ולמוסדותיה בלי יכולת להשפיע על כל זה. מדוע שאדם חילוני או חברה חילונית יקבלו על עצמם את המכניזמים והקריטריונים ההלכתיים דווקא בתחום רגיש זה? למה שההלכה ונציגיה יגדירו עבורם עם מי עליהם להתחתן ואת מי לקבל לחברה שלהם? המסקנה דלעיל לא באמת נובעת מהתמונה שתיארת. המסקנה הלוגית שכן נגזרת ממנה היא שהגיור במובנו ההלכתי(!) חייב להיעשות על ידי בת דין רבני (לאו דווקא של הרבנות הראשית כמובן). האם זה אומר שהציבור החילוני ומוסדות המדינה חייבים גם הם לפעול כך? בהחלט לא. אין כל מניעה להגדיר

אפילו המוסר והחוויה הרליגיוזית, עם כל חשיבותם (אם בכלל), אינם קריטריונים לדתיות יהודית וליהדות בכלל. עוד טענתי שם שכל הגדרה אחרת חוטאת למשמעותו האמיתית של המושג ובעצם עושה אותו פלסטר. מה שמוצג כ"הגדרות" חילונית ליהדות (יהודי הוא מי שאינו פלסטיני. יהודי הוא פלורליסט ואדם מוסרי שמתחשב בזולת. יהודי הוא מי שמשרת בצבא ונוהג על פי מוסר הנביאים. יהודי הוא מי שלומד תנ"ך או חש קשר כלשהו אליו). נופל בדרך כלל תחת אחד משני סוגים: 1. הגדרה מעגלית, ולכן ריקה. 2. מליצות אודות מוסר וליברליות, שמתאימות בה במידה לכל גוי כשר למהדרין (שחש קשר כזה או אחר לתנ"ך). ברור שגם אלו שמציעים את ה"הגדרות" הללו (רצוי תוך קימוט מצח והבעת פנים אינטלקטואלית, מיוסרת או חזוה, עם כל ארון הספרים "היהודי" והאוניברסלי מצולם מאחוריהם), מבינים בלבם פנימה את חוסר התוחלת ואת הנביכות שלהן. אבל מה לא עושים כדי להציע "עגלה יהודית מלאה" אלטרנטיבית במקום זו של הדוסיים? אם הדבר כרוך בהצגת הוואקום הטהור כמלאות אלטרנטיבית, זהו מחיר פעוט. יש לזכור שהאלטרנטיבה היא להודות שיהדות היא בהכרח גם דת ולא רק תרבות או לאום גרידא, וזה הרי לא בא בחשבון. כל זה נעשה תחת שריון כבד של פוליטיקלי קורקט. מי הוא זה אשר יהין ליטול לעצמו מונופול על היהדות או לבקר את יהדותם של אחרים (מי אתה שתגדיר את היהדות, שהיא של כולנו כידוע!?) איזו התנשאות!)

אז עכשיו הכול ברור. אם אין באמת הגדרה אחרת ליהדות, איך אפשר להקדים לויכוח הפוליטי הסוער על חוק הלאום

הוויכוח (המגוחך וההיסטרי יש לומר) אודות חוק הלאום שהתנהל עד לנפילת הממשלה, עורר מחדש את שאלת היחס בין הלאום והדת ביהדות, וכמובן את שאלת יהדותה של המדינה. כולם צעקו על כולם והביעו עמדות נחרצות בשאלה האם יש לקבוע בחוק את יהדותה של המדינה, והאם בכלל ראוי שהיא תהיה יהודית. אך משום מה אף אחד לא טרח לבחון, ובוודאי לא לנסות ולהגדיר, מהו בכלל "יהודי" מבחינתו. נניח שנסכים כולנו שהמדינה צריכה להיות יהודית. אם יש עמימות בשאלה מהו ומיהו יהודי, מהי בכלל משמעות הוויכוח וההסכמה על כך? האם אנחנו מתווכחים בשאלה אם כל תושבי המדינה צריכים לדבר עברית או לקרוא את עמוס עוז ודויד גרוסמן? מתווכחים בשאלה האם כולם צריכים לשלם מסים ולשרת בצבא או האם כולם צריכים לאכול כשר ולהתחתן ברבנות כדת משה, ישראל ויונה מצגר? ואולי נתווכח על הצורך להציג אילן יוחסין תחום עד אברהם אבינו? מרוב צעקות לא שמנו לב שהוויכוח הזה כמעט ריק מתוכן. לכן אין פלא שכולם הבינו שמדובר בוויכוח פוליטי-מדיני. השאלה לא הייתה יהדותה של המדינה אלא אי ערביותה. משבר הזהות היהודי עלה כאן על השולחן בצורה גרוטסקית ממש. הדבר היחיד שמוגדר כאן היטב (לכאורה) הוא מיהו פלסטיני, והחוק המוצע קובע שהמדינה אינה שלו. כך נפתרה בעיית מיהו יהודי: יהודי הוא מי שאינו פלסטיני. אין פלא שאנשי השמאל נכנסו להיסטריה השגורה אצלם (חורבן הדמוקרטיה, כתם שחור על תולדות המדינה והיהדות, גזענות, נאציזם, ושאר מליצות וקריאות שבר פתיות כדרכם בקודש).

מדוע כל זה קורה לנו? כאן עליי לחזור למאמרי הקודם. עמדת שם על כך שהיהדות מוגדרת במישור הדתי ועיקרה הוא מחויבות לתורה ומצוות.

הרב מינאל אברהם הוא ד"ר לפסיקה, עוסק בפילוסופיה כללית, פילוסופיה יהודית ולוגיקה

צילום: לע"מ

ביטול הרבנות הראשית כזרוע הדתית של המדינה. הרבנים הראשיים עם נשיא המדינה

היא למצוא דרך להקל ולגיייר אותם, כדי למנוע נישואי תערובת וכדי לפתור בעיות חברתיות ובעיות זהות שונות. למותר לציין שהמדינה היא שיצרה את הבעיות הללו, בכך שמכוח חוק השבות היא נותנת הקלות בעלייה גם למי שאינם יהודים מבחינה הלכתית. אחרי שיוצרים את הבעיה הזאת, שומה על הממסד הרבני לנקות את צואתם (כלומר לסייע בפתרון הבעיה שנוצרה על כורחו), בבחינת "תבוא פרה ותנקה צואת בנה". מדוע ההלכה צריכה להיות כלי שרת בידי הממסד החילוני לפתור את הבעיות שהוא עצמו יוצר? יתכבדו הישראלים (חילונים ודתיים, גויים ויהודים) ויגדירו לעצמם את ישראליותם ואפילו את יהדותם (אם יצליחו בכך), ויפעלו על פי זה. ההלכה לא אמורה לתת לנו את השירות הזה. תאמרו שאני טהרן? אכן. אני מקדים ומודה בעובדות אך כופר באשמה.

החילונים מעדיפים שחרדים ינהלו את ענייני הדת במדינה

תופעה דומה קיימת בתחום המעמד האישי. גם כאן המדינה מפקידה את גורל אזרחיה בידי ממסד רבני שפועל לפי קריטריונים שלא מקובלים על חלק ניכר מהציבור (חלקם לא מקובל גם על הציבור הדתי). גם כאן נוצרות בעיות שונות (עגינות וסחטנות, נישואי גרושה וכהן, גויים ויהודים ועוד), וגם כאן ההלכה והממסד הרבני הם שאמורים לפתור

רואה עצמי חלק מהדת והלאום היהודיים שמוגדרים על פי ההלכה, ובו-בזמן גם חלק מהלאום הישראלי שמוגדר באופן פתוח ולא חד (או בעצם לא מוגדר בכלל) כמו שמוגדרים לאומים בכלל. רצוני כאן רק לנתק את הזהות בין שני אלו, ולא לנתק את עצמי מאף אחד מהם. התרגלנו כבר למאבקים על דרכי הגיור (המערכת של בתי הדין לגיור מול החרדים), על הסמכות לגיייר (גיורים רפורמיים, ליברליים וחרדיים, או החוק שהתקבל לאחרונה בדבר ביזור הסמכות לגיייר לרבני ערים). כל זה מבליע איזו הנחה שמשום מה מקובלת על כל הצדדים: שהמדינה היא שאמורה לשלוט בכל זה, ובעצם שאין הבדל בין יהדות וישראליות. השילוב של שני אלו מוביל להשלטת הממסד הרבני על ההגדרות האזרחיות במדינה. בעצם השלטתו על כולנו.

השילוב הזה מוביל לעיוותים ולנזקים רבים, הן למדינה האזרחית-חילונית (ודמוקרטית) והן ליהדות כדת. מחד, המונופול שהרבנות הממלכתית מנסה כל הזמן לקבל על כלל הגיור מוביל לקריטריונים שלא מקובלים על כלל הציבור (וגם לא על חלקים מהציבור הדתי). מאידך, אחרים רואים בהלכה מכשיר שאמור לשמש אותם לתיקון בעיות חברתיות ודורשים ממנה להקל על המתגיירים בלי להיזקק לשאלת ההיגיון והבסיס ההלכתי של הקלות אלו. יש לנו המון עולים חדשים שבמישור ההלכתי אינם יהודים, ולכן נראה מובן מאליו שחובת הממסד הרבני

בחוק גיור אזרחי-חילוני, כמקובל במדינות אחרות בעולם, ישראליות תוגדר בחוק באופן גמיש על פי קריטריונים חילוניים-לאומיים, בדיוק כמו צרפתיות או איטלקיות. המתגייר האזרחי לא יהיה יהודי על פי ההלכה, אך זה לא מונע מהחברה הישראלית לראות בו ישראלי כשר למהדרין. בדיוק כמו דרוזים אזרחי ישראל, ערבים אזרחי ישראל, או עולים חדשים ממדינות שונות שמגיעים לכאן אף שאינם יהודים מבחינה הלכתית. כל אלו הם ישראלים כשרים כמוני, ולמה לשרבב אותם לוויכוח על יהדות שיש לה רק מובן דתי?

משמעות הדבר היא בעצם גוון מסוים של הפרדת הדת מהמדינה (ואולי גם מהלאום) בשני מובנים: הפרדת הרבנות (כלומר ביטול הרבנות הראשית כזרוע הדתית של המדינה), והפרדה בין דת ולאום (יהודיים) לבין אזרחות (ישראלית). הגדרת היהדות שמצויה כולה במישור ההלכתי תיעשה כפי שנעשתה מאז מעולם על ידי בתי דין רבניים (לא ממלכתיים) לסוגיהם. יהודי הוא מי שבן לאם יהודייה או שהתגייר כהלכה (גם אם אינו מקיים מצוות כמוכן). כל קהילה תחליט על אופן ההגדרה שמקובל עליה (בקבלת ההחלטה כל קהילה גם תתחשב בכך שיהיו כאלה שלא יכירו בגיוריה או בנישואיה, ואולי תרצה להתפשר. אך הכול ברצון ולא בכפייה). ואילו הגדרת האזרחות הישראלית תיעשה על ידי השלטונות האזרחיים של המדינה כמו ברוב המדינות המתוקנות. רק כדי למנוע טעויות, אני

אבל הקואליציה הזאת אפילו יותר מפתיעה ממה שתיארתי עד כאן. הייתם חושבים שמדובר בקואליציה בין החילונים לבין הציונות-הדתית שדוגלת בזהות בין מדינה לדת. טעות. זוהי בעיקר קואליציה של החילונים עם החרדים והחרד"לים. הדתיים הליברליים יותר לפעמים מצטרפים אליה מתוך אינרציה (הם חונכו לראות זהות בין המדינה לדת היהודית או בין ישראליות ליהדות, ערך עליון, ולא טורחים לבחון זאת בעין ביקורתית). החילונים שמודעים, גם אם במובלע, לעגלתם היהודית הריקה, רואים בחרדי את היהודי האותנטי יותר. הוא שומר הגחלת שלהם, והוא שמגדיר עבורם את היהדות שלהם. האלוקים שהישראלי החילוני לא מאמין בו הוא אך ורק האלוקים החרדי. זה כמובן לא מפריע להם לצעוק ולמחות על הכפייה הדתית והשמרנות שהחרדי מפעיל ועל ההשתמטות שלו משירות בצבא ומתורומה לחברה ולכלכלה. אבל רק נסו לפגוע בממסד החרדי שעושה את כל זה, ותחושו מיד את נחת זרועם של נציגי הציבור החילוני שמגן עליהם בחירוף נפש.

פראק שחור ארוך או סנדלים וכיפה סרוגה?

בליל שבועות לפני כשנתיים נפגשתי עם קבוצת סטודנטים (רובם חילונים) שחיים בלוד, לדיון בשאלת הרבנות הראשית והכפייה הדתית. אני הוזמנתי תחת האצטלה הרבנית, והיה מצופה ממני להגן על הרבנות הראשית כמובן מאליי. אני מניח שהם הופתעו מאד מהמתקפה

שאני שונא אבל לא מוכן להיפרד ממנו ולהפסיק לראות בו את היהודי האותנטי האולטימטיבי". זוהי הקואליציה שיצרה את הזהות הבעייתית בין הלאום הישראלי לדת היהודית.

כתוצאה משיתוף האינטרסים (בדרך כלל לא מודע ולא מפורש) הזו, החברה הדתית מקימה על עצמה ועל אחרים מוסדות מיותרים, מסואבים ומושחתים כמו הרבנות הראשית והמועצות הדתיות, ובכך מרוויחה ביושר את כל הנאצות שהיא מקבלת. כל זאת רק כדי להציל את החילונים מעצמם ולספק להם הגדרת יהדות עקבית ואמינה. לחילונים שמנגד חשוב להיחשב יהודים, אבל איך, לכל הרוחות? במה הם יהודים? לא כולם מסתפקים בכך שרצחו את סביהם בשואה (ובכלל, מה על אלו המסכנים שניצלו ר"ל? במה הם יהודים?). לכן נוח להם שיש מי שיישא את לפיד היהדות, ינהל את הנישואין ואת הגיור ובעצם יגדיר עבורם יהדות. ואם אפשר במקביל גם לשנוא אותו ולצעוק ולמחות על שמרנות וכפייה דתית, מה יכול להיות טוב מזה? הדתיים כאמור מקבלים את כל זה באהבה, שהרי זה המחיר שיש לשלם כדי לקבל את הסמכות לנהל את היהדות ואת הדת דרך מוסדות המדינה ולהציל את החילונים מעצמם. וכך, תוך שיתוף פעולה מופלא שמלווה בזעקות שבר הדדיות, ממשיכה הקואליציה החילונית-דתית הזאת להעניק הגנה מושלמת לרבנות ראשית בלתי רלוונטית שמנהלת עבור כולנו את הגיור ואת ענייני המעמד האישי (אלה מאיתנו שעוד נישאים שם). הרפס שכולנו סופגים בגלל זה מגיע לנו בדין.

את הבעיות שנוצרו על כורחם (להקל בגירושין וכדומה), לא פלא שרבים מעמי הארץ אצלו מתייחדים (גם כשלא נופל פחד היהודים עליהם), וכל זב חוטם ועם הארץ מביע עמדות נחרצות בשאלה מה ההלכה אמורה לעשות בכל מצב כזה. הרי ההלכה היא הזרוע של המדינה לפתירת בעיות חברתיות ובעיות של הגדרה עצמית. המסקנה היא שגם כאן נדרש אותו פתרון, הפרדה, ושוב בשני המישורים דלעיל: הפרטת הממסדים הרבניים (ביטול הרבנות הראשית, והחזרת הסמכות לקהילות דתיות שונות, כל אחת לפי אמונתה), וניתוק בין הממסד הרבני והמישור ההלכתי שהוא מטפל בו לבין המישור האזרחי-חילוני-דמוקרטי שבו אמור לטפל השלטון החילוני.

מה גורם לעיוות הזה? הערכוב בין יהדות לישראליות וחוסר המוכנות של כולנו להבחין ביניהן נובע משיתוף אינטרסים, שגם הוא קשור לריקנות העגלה היהודית החילונית. הדתיים רוצים כלי לכפות באמצעותו את דרכם על כלל הציבור (שיינשאו ויתגיירו כהלכה), כלי שייתן גם צביון יהודי דתי למרחב הציבורי של המדינה כאוות נפשה של הציונות-הדתית (וגם של החרדים, בלי שידוד בזה). ואילו החילונים מחפשים מי שיעשה עבורם את העבודה שאין ביכולתם לעשות (גם אם אינם מודים בזה), כלומר יגדיר עבורם את היהדות ואף ישמר אותה עבורם, כאמור, גם הם מבינים שה"הגדרות" הנכובות והמעגליות שמוצעות כאלטרנטיבה להגדרה הדתית אין בהן ממש. לכן הם מעדיפים את ההגדרה: "יהודי הוא מי

החרדים שומרים בקנאות על מעמדה של הרבנות הראשית, בלי לאכול מהכשריה ובלי להכיר בה כמוכן. הסיבה לכך היא שזה מקור לא אכזב של פרנסה לאנ"ש, לנפוטזים ושאר מרעין בישין

ועל כך בפעם אחרת) כלפי החרדים ומנהיגותם, רותמים את ציונותם הלוהטת לקואליציה המופלאה הזאת שמצמיחה במרץ את ראשית גאולתנו.

אין זה פלא שהדרישות לבטל ולסגור את הרבנות הראשית (או למצער לעדכן אותה), או הדרישות להפריד את הדת מהמדינה (כמעט אין דרישות להפריד בין ישראליות ליהדות), באות בעיקר מתוך החלק הליברלי של הציבור הדתי, ובוודאי לא מהרוב החילוני שרק מתלונן (פרט למיעוט מבוטל, בעיקר אלו שסבלו מנחת זרועו של הממסד הרבני). מדובר באותו חלק מהציבור הדתי שהתפכח ומאס בקואליציה הבלתי קדושה הזאת. זהו חלק מהציבור הדתי שכבר לא מוכן להעלות את עצמו ואת האזרחים החילונים לקרבן על מזבח שירותי הגדרה עצמית לחילונים. לא רוצים - לא צריך. אני, כחלק מפלח הציבור הזה, לא מוכן לשלם את המחירים ההלכתיים של הכפפת ההלכה לזרועות השלטון, לא מוכן שאחרים ישלמו את המחירים האזרחיים של ההכפפה הזאת, ובוודאי לא מוכן לספוג את הנאצות על שאני עושה זאת.

הפרטת הרבנות וניתוק הדת מהמדינה יאפשרו גם לציבור הדתי לפעול על פי קריטריונים הגיוניים יותר מאלו הנהוגים ברבנות בשאלות של גירושין ומעמד אישי, וגם של גיור. המונופול הזה כופה חומרות חסרות שחר ותפיסות הלכתיות אנכרוניסטיות ואבסורדיות על כלל הציבור, וכל זאת בהגנה חוקית וכוחנית של המדינה. בו-בזמן ההלכה נדרשת להקל הקלות לא פחות חסרות שחר ובסיס כדי למלא את תפקידה החברתי.

גם לכך אני, כטהרן גאה, מתנגד. אז מה יהיה אחרי הפרדה והפרטה כאלו? דומני שהם יעמידו את הציבור החילוני בפני מראה. הוא יצטרך לתת לעצמו דין וחשבון במה הוא יהודי, ולא יוכל יותר להסתמך על שירותיהם של שומרי החותם החרדים שיגדירו זאת עבורו. אם זה יוביל את החברה הישראלית הרחבה להכרה מפורשת בכך שאין יהדות אחרת מזו ההלכתית ושהיא מוכנה לקבל את עולה ולשלם את המחיר, או אז ניתן יהיה לשוב ולהחיל את הקריטריונים ההלכתיים על כלל הציבור (וגם אז רק אחרי התאמה ועדכון של החשיבה ההלכתית, ללא כניעה לסטנדרטים שמרניים הזויים כמו שקורה היום). אפילו הגיור והנישואין ייוותרו להחלטת כל אחד מאיתנו. מי שיביין את הסכנה לו ולחברה שלו ויהיה מוכן לעשות את אלו במסגרת הלכתית, שרק יבקש. אבל אז, במטותא, אל יבוא בטענות על כפייה. זהו ניסוי מעניין וחשוב, ודומני שכדאי לנסות אותו. אני די משוכנע שהיהדות לא תצא ממנו נפסדת.

או אחר, בוודאי לא על ידי מרכז שממונה על ידי רשות חילונית במובהק. הקואליציה החרדית-חרד"לית-חילונית מקבלת את הטענות האוויליות והאינטרסנטיות הללו בשלווה אולימפית. הסיבה לכך היא שזהו מחיר השקט וההגדרה העצמית שלהם. לובשי המעילים השחורים הם הרי היהודים האותנטיים, ולכן הגדרת היהדות מסורה להם. מי שמתנתק מהם כמתנתק מיהדותו, ומי שפוגע מהם הרי זה ממש סינדרום של רצח האב. לכן יהודי הוא מי שמממן לומדי תורה, ו/או לא מתגייס לצבא, וכמוכן לא מתיר למכור קרקעות בשביעית או אוסר על נשים לכהן במשרות ציבוריות. כך רב הוא רק מי שפועל על פי הנחיתים של גדולי תורה מנותקים, ובלבד שהם לובשים מעילים ארוכים וגרים בבתי גוואי דבני ברק או ביישוב הישן בירושלים (תנאי הכרחי נוסף: חוסר הזדהות והיכרות עם החברה והמדינה, וחוסר אכפתיות מוחלט לכל מה שקורה מחוץ לחברה שלהם). כל מי שמהיין לחשוב ולפעול אחרת אינו יהודי ו/או לא רב, ובוודאי לא יוכל להגדיר עבור החילונים את יהדותם. לכן הוא פסול לכל משרה רבנית. ודוק היטב, כל זה קורה לא בגלל הדתיים, אלא בגלל החילונים.

החרדים כזכור מתנגדים לממלכתיות יהודית. אז למה גם הם שותפים לקואליציה הזאת? שוב, שיתוף אינטרסים. הם שומרים בקנאות על מעמדה של הרבנות הראשית, בלי לאכול מהכשריה (שהם עצמם הגורם הראשי לבעיות שקיימות בה. אגב, אני מתרשם שזה הולך ומשתפר) ובלי להכיר בה כמוכן. הסיבה לכך היא שזה מקור לא אכזב של פרנסה לאנ"ש (ובעיקר לבניהם של אנ"ש), לנפוטזים ושאר מרעין בישין, וגם אמצעי נפלא לכפות את ההלכה במשמעויותיה החרדיות והשמרניות ביותר על כלל הציבור. החרד"לים כדרכם, אפופי רגשי נחיתות (מוצדקים,

שבה פתחתי עליהם. טענתי כלפיהם שהחילונים, ורק הם, אשמים בכפייה הדתית. מי שנותן כוח וסמכות לרבנות הראשית, ובעיקר לציונה השמרני-חרדי, הם החילונים. אז שיבואו בטענות לעצמם בלבד ויעזבו אותי במנוחה. בכנסת ובציבור יש רוב חילוני, והוא שומר בקנאות על אופייה של הרבנות הראשית ועל סמכויותיה. הם אלו שדואגים לכך שמי שאייש את המשרות הרבניות המרכזיות בה (רבנים ראשיים, רבני ערים, דיינים וכו') יהיו אך ורק חרדים (ובשעת הדחק גם חרד"לים). מועמדים ליברליים ופתוחים יותר לא יכולים להיבחר כי הרוב החילוני (בקואליציה עם המיעוט החרדי/חרד"לי) לא ייתן זאת. רפורמים? מאן דכר שמייה. הם מעדיפים לראות שם חרדים כשומרי הגחלת שלהם, ואז הם גם ייהנו משירותי הגדרה עצמית ובו-בזמן גם יוכלו למחות ולהזדעק על הכפייה והשמרנות הדתית. כך יד שמאל החילונית יוצרת את הבעיה, ויד ימין מאשימה בה את הדתיים.

רבים חושבים שזוהי תוצאה של אינטרסים וקונסטלציה פוליטית (מחויבות של פוליטיקאים למפלגות החרדיות). הציבור אכן מאס בכל זה, הם מסבירים לנו, ורק נציגו לא באמת פועלים בהתאם לדעתו. לדעתי אם זו הייתה התשובה זה לא יכול היה להחזיק מעמד כל כך הרבה זמן. איך ייתכן שהנציגים לא מבינים את רצון בוחריהם ובכל זאת לא משלמים שום מחיר על כך? לכן אני חושב שיש כאן מגמה הרבה יותר עמוקה, שאותה תיארת לעיל. החרדים הם שומרי הגחלת של החילונים. הם נותנים להם הגדרה מוצקה (ומעצבנת) של יהדותם, ובכך מספקים את הסחורה. כל שינוי לכיוון ליברלי יותר, שלא לדבר על הפרדת הדת מהמדינה, לא יתקבל על הרוב החילוני. אני מהמר שאם תעלה הצעה ברוח זאת בכנסת היא תידחה ברוב גדול של חילונים, בדיוק כמו שמועמדים שמציגים יהדות נעימה וליברלית יותר לא יכולים להיבחר למשרות רבניות. נסו לחשוב כיצד מתייחס האזרח הישראלי המצוי על כל גווניו (כלומר רובנו) ליהודי לובש פראק שחור ארוך לעומת רב נעול סנדלים עם כיפה סרוגה.

כך כנסת שרובה הגדול חילוני, שמייצגת ציבור שרובו בעל גוונים חילוניים, בקושי מצליחה להעביר חוק טריוויאלי, שאין שום בר דעת שמתנגד לו, כמו ביזור הגיור לרבני ערים. החוק הזה מוצג כחוק "אנטי דתי" שפוגע באושריות היהדות של המדינה, שהרי הוא פוגע בצנטרליזם ובמונופול הקדוש של הרבנות הראשית ושומרי החותם החרדים והחרד"לים. לאף אחד שם לא מפריע שרבני הערים פועלים תחת הרבנות הראשית וממונים מטעמה, ושמאז ומעולם הגיור ביהדות התנהל על ידי רבני קהילות וערים ולא נשלט על ידי מרכז כזה